

peti ravno nasprotno. Po sprevidu lahko slednji prebivalec naše doline, ako ima le količkaj možganov v glavi. In kako se tudi za povzdigo ne bi potezali, saj nam gré tako rekoč za glavo; vzemimo, da niže vinske cene v kratkem ni konca, in prišli bomo tako daleč, da se nam skoro ne bo splačalo vino pridelovati. Kaj pa potem početi? — od česa živeti, s čem davke plačevati? — Bogme! težko je odgovoriti, kajti vse tiste kmetovalce naše doline, ki za domačo potrebo zadosti živeža pridelujejo, našteje se lahko na deset prstov, — kje je pa še obleka in vse drugo?

Marsikdo, ki bo te vrstice bral, si bo mislil, da morejo Vipavci vendar-le več kakor zabiti biti, da se ne ganejo in za zboljšanje svojega vina ne potezajo.

Zares! trma in kratkovidnost ne vseh, al vendar večine naših kmetov in tudi mnogo tacih gospodarjev, ki se prištevajo inteligenciji, sme se še originalna imenovati. Ne da bi se za dobro kar le mogoče potezali, ampak še le z vso silo nasprotujejo. To pa morem spričati.

Razun trmastih kratkovidnežev, kateri dle ne vidijo kakor nos seže, in kateri koristi ene ali druge osnove ne zapopadejo, ako se ne dá s kuhovnico zajeti, razun takih — pravim — imamo v naši dolini, Bogú čast in hvala! tudi nekaj pravih možakov, kateri se s krepkim potezanjem za povzdigo našega vinstva odlikujejo. Ti možje so se združili ter posvetovali, kako da bi se dalo od Vrtovca pričeto delo z združenimi močmi zopet oživiti in dovršiti.

K temu početju jih pa ni slepa, z zraka zgrabljena ideja pripravljala, ampak trdno prepričanje, da se dá naše vino s pravim ravnanjem do stanovitnosti, in s tem do prave visoke dobrote in više cene povzdigniti.

In kaj jih je k temu prepričanju napeljalo? — Prvič izreki v vinstvu jako izvedenih mož, in drugič in še bolj djanja, ki so se po nekem g. Scheinsbergerju, bivšem grofu Lanthierovem vinščaku, v naši sredi vršile.

Od veljavnih izrekov naj omenim le onega od slovečega barona Babota, in pa onega od nekega Koehna, vélicege vinskega trgovca.

Ko je bil Babo pred nekoliko leti od vlade na ogled vseh avstrijskih vinskih dežel poslan, prišel je tudi v našo dolino. Tukaj je bil sicer malih besed, in kmalu jo je zopet odrinil. Ko pa je prišel na Dunaj nazaj, je neki pri seji, v kateri je poročal o svojem popotvanji, rekel, da imamo mi Vipavci, in sploh vsi vinščaki južnih dežel zlato v vinogradih zakopano, al izkopati ga ne znamo. Babotu pa menda tudi ni ravno dosti na tem ležeče, da bi mi kedaj omenjeno zlato izkopali, saj njegova „Weinlaube“ prinaša sicer mnogo koristnih podukov in nasvetov, al za južne dežele kaj specijelnega v njej žalibog! ni najti, k večemu kako sporočilce. Ne more se sicer trditi, da marsikaj tega, kar veljá za severne dežele, ne bi tudi nam koristilo; v celoti je pa med severnimi in južnimi razmerami vedno velik razloček. Sme se toraj izreči, da je „Weinlaube“ enostranska, in sicer ne samo zarad nas, temuč tudi zarad Ogrov, kateri so jo enostranosti že zdavno obtožili.

Koehn, kakor rečeno, véliki vinski trgovec, je bil nekdanj v Postojni. Pri obedu je jedel vipavsko grozdje in pil vipavsko vino. Ko izvé, da oboje je iz enega in istega kraja domá, začudi se ter reče: „No, to so pač dobri kemiki, ki umejo iz tako žlahnega grozdja tako podružno vince pridelovati!“

Kar se Schwainsbergerja tiče (on se je v Klosterneuburgu izučil), morem omeniti, da je bil v stanu vipavsko vino stanovitno narediti; kajti še zdaj (čez 3

leta) se pije njegovo vino. To vino pa ni nobeno posebno vino (pikolit ali kaj takega) kakor bi kdo mislil, da! še celó nogradsko ni, in vendar prekosí marsiktero tistih, o katerem bi Ipavec rekel, da ga nobeden v dolini ne „prehaupta“.

To mislim, je najlepši dokaz, da se dajo naša vina stanovitna narediti, in to ne s tako imenovanim „erznavanjem“, ampak le s pravim, nikakor škodljivim ravnanjem.

S to psovko: „ja! ta in ta ercnavo vino“, se pri nas sploh vsi bolj razumni vinščaki pitajo. Al kdo so ti obrekovalci? — prav največi vinski „fušarji“ in nevošljivci, kateri brez vsega uma skrivaj z vinom manipolirajo. Oni res vino „ercnavajo“, kajti lotijo se še le takrat vinu pomagati, kedar je že tako daleč prišlo, da je vse kaj družega kakor pa vino.

(Konec prihodnjič.)

Gospodarska skušnja.

* Za pokončevanje predenice (Kleeseide), ki dela veliko škode po deteljščih in večkrat ves pridelek popolnoma pokončá, nasvetovalo se je kmetovalcem že mnogo pripomočkov, med temi tudi veliko takih, ki se le z obilnimi stroški izpeljati dajo, kakor na priliko s kemičnimi pripomočki. Ta silno škodljiva rastlina prikazala se je tudi na družbinem vrtu na treh krajih, ki smo jo pa popolnoma tako-le zatrli: Po prostorih, koder se je predenica zapletala in prav bohotno rastla, nasuli smo 3–4 palce na debelo lahke zemlje, to pa takó, da je zemlja še za čevelj na široko okrog takih krajev ležala, po katerih je predenica rastla. Na ta način smo predenico popolnoma zatrli in se tudi ni več prikazala. Ta pripomoček je prav lahak, ne prizadene nobenih stroškov, in vendar predenico popolnoma zatara. Da je temu res tako, to potrjujem jaz, ker sem se tega dostojno prepričal.

Fr. Schollmajer,

oskrbnik vrta kmet. družbe v Ljubljani.

Politične stvari.

Govor poslanca Črneta

o adresini debati v državnem zboru.

Po stenografičnem zapisniku.

Gospôda moja! v 8. seji tega sl. zbora je častiti predsednik te zbornice dr. Kaisersfeld svoje stališče zaznamoval z le-temi besedami:

„Kedar gré za državo, za njen obstoj, za pogoje tega obstanka, tačas imajo za nas prepričevalno moč le pričujočnost, le resnične potrebe narodov in le evropske zadeve“.

On se je vstopil na to stališče, da bi dokazal, naj ostane ustava, kolikor je koli mogoče, nedotekljiva.

Dobro, gospôda moja! jaz pritrjujem temu stališču, — on je najviši, on je merodajni, vse drugo se mu mora podvreči. Jaz mu potrjujem, toda po ravno tem vodilu pridem do ravno nasprotnega sklepa.

Jaz mislim in upam, da mi tudi vi, gospôda moja, ne bote ovrgli, da država, ktera se je tako osnovala in vredila, da nobenega razširjenja ne prenese, da razširjenja ne želi in želeti ne smé, jaz rečem, da si je taka država že sama jamo skopala. V takem stanu je zdaj Avstrija vsled svoje sedanje ustave. Pomnoženje in razširjenje Avstrije na jugu z Italijani in Slovani, ali povekšanje Avstrije na vzhodu z Rumuni ali Slovani, ali razširjenje Avstrije na severu s Slovani, bi na vsaki način le še pomnožilo naše ustavne zadrege, naše ustavne homatije, katerih se nam dandanes že tako

ne manjka. Tako pomnoženje imelo bi ta nasledek, da bi se zdaj ustavo podpirajoča večina spremenila, ter bi se ustava še hitreje, kakor se bo tako najbrže zgodilo, razrušila.

Ako pa naša ustava gledé teh treh vetrov že tako slabo stoji, kako slabo stoji še le na četrti strani, to je proti Nemčiji! Proti tej strani se je Avstrija po svoji sedanji vnanji politiki in novi ustavi v živo nas križje postavila. Avstrija, ktera domá na vso moč centralizuje, na Nemškem zagovarja različnost nemških rodov, zagovarja obstanek posamesnih držav in njih zgodovinske pravice.

Razširjenja Avstrije na tej strani si ni mogoče drugače misliti, kakor tako, da bi se sedanja ustava prej morala premeniti.

Da je taka sama sebi nasprotna politika vničiti sočutje ne samo avstrijskih narodov, temuč tudi vesoljnega nemštva; tega, gospôda moja, mi gotovo ne bote tajili.

Jaz rad in lahko verjamem, da gospodje iz une strani (levice), kateri so nemškega rodú, obžalujejo, da so Avstrijo pahnili iz Nemčije; jaz rad in lahko verjamem, da ti gospodje želé z Nemčijo v politiško zvezo stopiti; jaz rad in lahko verjamem, da celó hrepené gospodarstvo v Nemčiji Prusom iz rok vzeti ali saj ne samim pustiti, ako bi bilo mogoče. Pa verjemite mi, gospôda moja, da to doseči ste vi sami pot zaprli, in to ravno po sedanji ustavi. Glejte, ravno to, kar Prusom očitata, da bi Nemce od njih odvrnili — namreč silno centralizacijo — ravno to delate vi še šilniše domá v svoji hiši. Razložek je le ta, da Prusija centralizuje enorodne, Avstrija pa premnogorodne elemente.

Avstrija s svojimi narodi — in to prosim dobro premisliti — pod zastavo centralizma Prusiji nikdar ne bode kos, in to iz dveh vzrokov ne. Prvič zato ne, ker dve tretjini avstrijskih narodov te zastave za svojo ne spoznate, in bi se le siloma morale pod to zastavo zediniti, drugič pa tudi zato ne, ker Avstrija Nemcem pravi, da je ravno ta pruska zastava — centralizacija — Nemčiji škodljiva, in vendar tudi Avstrija to zastavo za svojo spoznava.

Ustava tedaj, ktera Avstrijo v tak stan deva, da ne more in ne sme razširjevanja več želeti, — ustava, ktera Avstrijo s svojimi narodi in z vsem nemškim ljudstvom v nasprotje in razdvoj pripravlja, se menda vendar ne more za dobro spoznati in braniti.

Gospôda moja! vi mi bote na dalje gotovo pritr dili, da država, ktera se tako osnuje, da se svojega poklica, svojega namena in poslanstva iznebi, sama sebe izdá. In glejte! v takem stanu je Avstrija zdaj zaradi svoje ustave.

Vsaka velika evropejska država ima svoj namen, svoj poklic. Rusija gleda, kako bi Carigrad v pest dobila; Prusija misli Nemce zediniti v eno državo; Francija dela naklepe po Renu; Italija hrepení Rim, Trident in jadranske bregove pograbit, — a Avstrija pa nima nobenega namena, in ga tudi imeti ne sme in ne more, in sicer ravno zato ne, ker jej tega njena ustava ne dopušča.

Nekdaj pa je bilo to drugače. Nekdaj je imela Avstrija ta namen, da je krščansko omiko in zapadno-evropejsko civilizacijo zoper barbare polomeseca na vzhodu varovala in med-nje širila. Oprostenje Beča turških oblegovalcev, oslobodenje Ungarije iz turškega jarma, vzetje Beligrada z naskokom so preslavni spominki njenega poslanstva, njenega namena.

Dandanes se je Avstrija tega poklica iznebila, ter ga svojemu skuševalcu Rusu — odstopila. Sama pa je postala zaveznica in braniteljica turškega polomeseca! —

Iz vsega tega menda vendar naravno sledí, da sedanja avstrijska ustava ne more prava biti.

Nadalje. Ako se kakošna država tako osnuje, da je v nasprotji s poglavitno idejo svojega časa, — da je v nasprotji z idejo narodnosti, ktera dandanašnji države stvarja in podira, moram reči, da je takošna država naravnost v nasprotje z vsemi velikimi državami izobražene Evrope, ktere stojé na tem načelu in se opirajo na večino svojih ljudstev. Avstrija pa prezira dve tretjini svojih narodov. Taka država — in ta je Avstrija s svojo sedanjo ustavo — se je vstopila na tisto podlago in v tisto vrsto, v kateri v Evropi samo Turčija še stoji, ktera se tudi opira na manjino svojih ljudstev. Prav iz tega vzroka pa tudi druge velike države njo ravno tako kakor Turčijo za stvar imajo, ktere razpad čaka, in ktera le še zato obstojí, ker velike države niso še enih misli, kako bi jo med-se razdelile.

Gospôda moja! ako kako državo — in jaz mislim tukaj Avstrijo — sosedje obdajajo, kateri si želé svojo državo povekšati, in jej grozé z orožjem narodnosti, ona pa večino svojih ljudstev od sebe paha, moram reči, da taka država se ne oropa le sama svojega najostrejšega orožja, temuč tudi sama tira večino svojih ljudstev v tabor svojih dušmanov. (Pravo! na desnici.)

Moja gospôda! vsemu temu kriva je sedanja njena ustava!

Poslednjič. Ako se je država tako osnovala, da dvema tretjinama prebivalcev avstrijsko rodoljubje, avstrijsko zavest in sočutje do previsoke carske rodovine v korenini zataplja, taka država si je tudi vse druge moči v nič pripravila in zadušila, sama pa je mrtvola postala.

Taka je Avstrija vsled svoje sedanje ustave!

To sodbo čez Avstrijo je izrekel politikar, kateremu gré dandanašnji v Evropi prvi glas, — ta mož je Napoleon III., car francoski.

Jaz mislim tedaj, da misleči človek mora nehotoma priti do tega sklepa: sedanja ustava je skozi in skozi napačna, in kdor se je drží, on Avstriji jamo koplje.

Taka in enaka premišljevanja so menda bila, ktera so moču, ki je nekdej v vaši sredi visokočeščen vodnik bil, in kterega ste tudi na ministerski klopi še slavili, to misel vdihnili, da je za Avstrijo največa potreba, da se z vsemi narodnostmi storí pogodba. Ta mož je moral pasti zaradi svojega boljšega prepričanja. Pa dovolite mi, da vas prašam: ali je zato nevreden Avstrijan postal? Po vaših mislih: da! Toda prihodnost, in ne jako daljna, bode nas najbrže kaj drugega učila. —

Take in enake misli so najbrže bile, ktere so tistemu gospodu, kateri našo vnanjo politiko v rokah nosi, in kterega ste vi, ni še davno, skoro obožavali, kateri je sam rekel, da je dober Nemec ostavši dober Avstrijan postal, take in enake misli so morale temu gospodu po glavi rojiti, in so ga k spoznanju pripeljale, da Avstrija se mora poprijeti politike, ktera porazumljenje dela med avstrijskimi narodi.

Ali je pa ta gospod zato slab Avstrijan postal? Vi porečete: dá! Saj adresa večine za njega ni druga kakor nezaupnica, zlasti pa še, ako se jej pridružijo besede, ktere je una (leva) stran te hiše govorila: podrite ga! pade naj! (klici na desnici: Prav dobro!)

Toda kaj pomaga, naša nezaupnica ga ne doseže. On po svoji visoki službi ne sme gledati na to, da bi to ali uno stranko, to ali uno narodnost zastopal; njegov namen mora viši biti, on mora Avstrijo zastopati. Ako je toraj on s svojega visokega stališča gledé se izrekel za porazumljenje med narodi — in to je tukaj

vpričo nas storil — je to gotovo znamenje, da je tako porazumljenje za Avstrijo neobhodno potrebno.

Kaj pa pomeni porazumljenje avstrijskih narodov? Gotovo mi boste pritrdili, da je to vprašanje zato važno, in jaz na to vprašanje odgovarjam:

To porazumljenje pomeni novo življenje v vseh delih Avstrije; pomeni poživenje avstrijskega rodoljubja in sočutja do cesarske rodovine pri vseh avstrijskih narodih; pomeni poravnanje Avstrije z duhom sedanjega časa, z idejo tekočega stoletja; pomeni nadaljevanje nekdanjega slavnega poklica avstrijske države; pomeni poslednjič nastop take vladne sisteme, ktera bo kos tudi zunaj Avstrije si dobiti prijatlov.

Vi, gospôda moja, nam očitajte in pravite, da mi — manjšina — nobenega programa nimamo, da smo needini in da vsak kaj družega hoče.

No! gospôda moja, jaz vam moram povedati, da vse to, kar sem vam zdaj pravil, da vse to je program manjšine. Jaz vam rečem, da v tem programu je zedinjena vsa opozicija, — ta, ki je v ti zbornici zbrana, in una, ki zunaj hiše stoji, da se v tem programu strinjajo vsi njeni nameni, kateri niso drugo kakor ojačenje Avstrije. (Pravo! na desnici.) Ta namen pa ima opozicija zato, ker vé in vidi, da ohranjenje in omočenje Avstrije je najboljšo poročstvo tudi obstanka in ohranjenja nasprotujočih narodov.

Ta program pa ima v sebi adresa manjine, ne pa una večina adresa.

Vidite toraj, gospôda moja, da opozicija ima svoj program, da je zastran njega edina, da je ta program avstrijski, in da za to opozicijo stojite dve tretjini avstrijskih narodov.

S praznimi besedami, z zvijačami ali celó s podtikavanjem družih namenov ali z natolcevanjem, naj se to dela s posamesnimi možmi ali celimi narodi, se ne bo dalo dokazati, da ta program ni pravi, ne izpeljivi in ne potrebni! (Prav dobro! na desnici.) Tako natolcevanje in podtikanje bo toliko hujše, kolikor manj ima v sebi resnice, na njih začetnike — natolcevalce — bode telebnilo. (Pravo! na desnici.) Ista osoda bo zadela tudi tiste črnovidne preroke, kateri iz gole samosebnosti na vse vetrove nesrečo prerokujejo. Jaz mislim, da ta beseda ostane vekomaj resnična, da za Avstrijo je le tista ustavna osnova prava, ktera je tudi prava podlaga za blagor in srečo vseh njenih narodov.

Posebno znamenje večinske adrese — kar je tudi vzrok, da jo vsak dober Avstrijan po pravici obsoja — je to, da molčí na tisti klic prestolnega govora, s katerim se cesar do vseh svojih narodov obrača in na kterega tudi gotovo veliko važnost stavi. Ta klic so namreč besede njih c. k. apostolskega Veličanstva na vse narode, kakor se bere v 11. oddelku prestolnega govora. Prosim, da mi gospod predsednik dovoli, da ga berem. Glasí se tako-le: „Jaz sem gotov, da so vsi moji narodi z mano vred prepričani, da se bo slava častne preteklosti le po dobrem spoznavanju pričujočnosti ponovila, brez tega spoznanja pa se zná le prelahko zatemniti. Zato se tedaj tudi jaz v tej zadevi zanašam na tiste rodoljubne misli svojih narodov, na ktere se jaz in moji spredniki še nikdar nismo zastonj zanašali. Jaz se na to zanašam, ker mislim, da bo premišljevanje, da blagor države je tudi porok resničnega blagra in sreče kraljestev in dežel, vendar nasprotne namene zedinilo, in jih zediniti mora.“

No, gospôda moja, jaz sem adreso večine bral in bral, pa odgovora na klic Njegovega Veličanstva v njej nisem bral.

Ali morebiti je to prava misel avstrijske slave in njene častne preteklosti, da se ustave nepremekljivo

držimo? Ali je morda to pravo spoznanje pričujočnosti, da se ravno ustave po klopje držimo? Ali bo morda izvršitev sedanje ustave pravi in edini program za prihodnost?

Jaz se upam reči: V večinski adresi preteklost ni premišljena, pričujočnost ni spoznana, pogled v prihodnost pa je otemnjen.

Pa mi bo morda kdo kazal 8. oddelek večinske adrese. Kaj pa ima prav za prav v sebi ta 8. oddelek in kaj je njegov pomen? 8. oddelek večinske adrese ni drugo kakor obožovana podoba, ktera predstavlja nemško tretjino, pred katero bi dve tretjini avstrijskih narodov klečé, prošé in molé trepetati imeli, ter se jim pravi: bodite pridni, delajte tako in ne drugače, ako vam je drago, da se bodo vaše prošnje in želje v posvet vzele; ako pa ne, bo druga pela! — To, gospôda moja, je zapopadek 8. oddelka večinske adrese.

No, gospôda moja, ali je morebiti to pravi odgovor, na klic, ki ga je Njihovo Veličanstvo do vseh narodov poslalo? Ali je to prava pot, da se le en del enega naroda podá tje pred sedež Veličanstva, vsa druga ljudstva pa na stran odrija in jim besede ne dá, — to presoditi bo delo Njegovega c. kr. Veličanstva, kteremu se bo adresa izročila.

Dasiravno so avstrijske zadeve res take, da jih — naj s prestolnim govorom rečem — vsak rodoljub neizrekljivo obžalovati mora, vendar nam bo le še potrpežljivosti treba, ker naše reči danes nekako tako stojé, da so krivci tudi sodniki. Ker je pa tudi naravno, da nobena vlada ne odstopi rada od tega, kar ima v rokah, in ker se od nas ne bo pričakovala Kodrusova krepost, čeravno ne gré za naše življenje, temuč edino le za zapuščenje sedežev v tej hiši, si mora opozicija le to tolažbo delati, da čas ni daleč, ko bote stara avstrijska sreča in pa sila okoliščin sedanji stan premenili.

Za zdaj nimamo druge tolažbe, kakor to, da smo brané in glasovaje za adreso manjšine svojo dolžnost storili. (Pravo! na desnici in v desnem središču.)

Starozgodovinske stvari.

Razprava o imenih nekterih božanstev

in o legi in pomenu nekterih rimskih postaj v nekdanjem Noriku.

Sit apud te honor. antiquitatis.
Plin. lib. 8. 90. 24.

Spisal Davorin Trstenjak.

(Dalje.)

Drug pomen ima tema kom, in sicer: flexus, zato: komolec, Ellbogen, in griček. Iz tega izvirajo poznamenovanja za hribe: Komasberg, Komischkoberg, Komor, Komberg, Kumberg, Kumen, Kumenberg, Komolšica (imé reke) itd.

Ravno tako brezumna je njegova razlaga imena postaje Trigisamum, krivo pisano za Tragisamum. Ta postaja je stala na cesti od Vindobone v Juvavo, in bilo je od Comagena do nje 24 miljskih kamenov, kakor poročujeta Antoninov itinerar in Peutingerjeva tabla. Stala je toraj tam, kjer je današnji grad in trg Traismauer na sovodnji Traise (Traisen) v Dunaj. Reka Traisen začne izvirati na štirski meji pod vrhom Traisenberg med Ternico in Marija-Celom, od tod teče proti Trnici (ponemčeno: Dürnitz) do sv. Hipolita (St. Pölten) in spada v Dunaj zapadno od vesi: Pribice (ponemčeno Preiwitz). Primeri Prie-